

Hodnocení výzkumných pracovišť v informatice (a obecně)

Hodnocení výzkumných pracovišť v ČR za poslední dekádu na sebe upoutalo nemalou pozornost odborné i laické komunity. Objektivně lze konstatovat, že jen stěží lze hovořit o zdařilé implementaci scientometrického přístupu k hodnocení a hlavně následnému financování jednotlivých institucí. Kromě obecných nedostatků (publikační body se místy jeví jako ad hoc generovaná čísla bez souvislosti s významem publikací, spoléhání na IF a soukromé databáze bez garance dat v nich zveřejňovaných, neodůvodnění křivky poklesu bodů v závislosti na pozici časopisu, absence individuálního zhodnocení nepublikačních přínosů, obrovský objem bodů přidělených za podprůměrné výsledky apod.) a nedostatky oborové, v případě informatiky např. nedostatečné oborové pokrytí vybranými databázemi či uměle utvořené kategorie (autorizovaný SW [3]), jeví se jako zásadní problém automatická přidělování financí pouze na základě tohoto hodnocení. I při prakticky nedosažitelném optimálním nastavení různých vah se vždy bude jednat pouze o jednu veličinu, která nebude schopna komplexně postihnout výkonnost jednotlivých pracovišť a tudíž by neměla být použita jako jediný údaj k určení rozpočtů výzkumných institucí.

Zde se hodí zmínit příspěvek prof. Zlatušky [3], v kterém zmiňuje hodnocení, které „... je odděleno od rozhodování o financování ...“, což nejenže je v přímém rozporu s tím, nad čím momentálně uvažuje RVVI [3], ale hlavně s politickým zadáním a účelem dosavadní metodiky hodnocení, která byla od počátku designována čistě jako nástroj pro dělbu financí bez jakékoliv hlubší souvislosti s faktickým hodnocením výzkumných pracovišť, byť název metodiky svádí k opačnému pochopení jejího cíle.

Je třeba, abychom si byli vědomi nevýhod i opačného přístupu založeného na komisionálním hodnocení. Detaily jsou diskutovány v mnoha příspěvcích vzniklých v rámci projektu SoSiReČR (mimo jiné v [1] a [2] či ve Sborníku studií „Hovory s informatiky 2011“) a zjevně mezi ně patří např. subjektivita hodnocení a komplikované až nemožné a priori vylučování osobních vazeb mezi hodnotiteli a hodnocenými. Další zjevným nedostatkem je cena za takové hodnocení. Zjevně je ve finančních a organizačních schopnostech ČR provádět taková hodnocení pouze pro větší organizační jednotky či celé instituce, nikoliv pro jednotlivé výzkumné týmy v rámci kateder a ústavů. Tento fakt nutně musí eliminovat možnost individuálního přístupu k excelentním nicméně dosavadní metodikou nehodnoceným výzkumným a také silně znemožňovat adekvátní nominaci členů komise pro celé velké organizační jednotky vzhledem k oborovým různorodostem daných jednotek a nízkému počtu hodnotitelů. Zkušenost s takto rozsáhlým peer review hodnocením v ČR nemáme a než dojde k jeho aplikaci, je třeba jej provádět a celý systém „ladit“ po dostatečně dlouhou dobu, aby nedošlo opět k zásadním rozpočtovým otřesům jednotlivých institucí. Změny ode zdi ke zdi jsou totiž zřejmé v ČR tím nejhorším vlivem pro dlouhodobou koncepci výzkumu a škodí více, než samotná aplikace amatérsky připravených systémů financování. Zde lze zdůraznit a podtrhnout příspěvek [2], který na daný fakt upozorňuje.

Dojde-li však někdy v budoucnu na zavedení peer review hodnocení, bude třeba se jakýmsi způsobem vyrovnat s dvěma základními problémy. Za prvé se subjektivitou hodnocení, která nemusí být primárně spojena s úmyslem poškodit či pomoci hodnocenému pracovišti. Nicméně přirozeně plyne z faktu, že nelze zajistit, aby stejní hodnotitelé hodnotili veškerá pracoviště. Ve vícekritériálním hodnocení jednoznačně budou figurovat mnohá hůře či lépe měřitelná kritéria vč. bibliometrických údajů [3]. Zde je jednoznačně místo pro metodiku, která eliminuje subjektivitu různých hodnotitelů různých pracovišť. Na takovémto místě, je použití scientometrické metodiky, ovšem pouze na úrovni jakéhosi indikátoru pro hodnotitele,

nikoliv míry či dokonce přímého vzorce na přidělení rozpočtu, naprosto správná. Měla by hlavně bránit tomu, že co jednomu pracovišti bohatě stačí na vynikající hodnocení je u druhého bráno jako důvod pro snížení stupně hodnocení a kritické zprávy. Druhým problémem je následná agregace výsledků. Ať již budou v kvantitativní formě či pouze slovním podání, dá se předpokládat, že stát bude mít vždy zájem o jakési výsledné celkové hodnocení. A je třeba si uvědomit, že tento krok je mnohem složitější než samotné hodnocení v jednotlivých kritériích. Elementární přístupy založené na jednoduchých součtech či průměrech jsou naprosto špatné – chybí jakýkoliv kompenzační mechanismus. Např. špičkové pracoviště mezinárodní úrovně v teoretickém výzkumu nemusí nutně být špičkové ve všech oblastech, např. může zásadně pokulhávat ve výuce doktorandů (v případě špičkového ústavu na průměrné VŠ či v případě ústavů AV ČR, které formálně žádné PhD studenty nemají, byť fakticky jejich školení probíhá téměř výhradně na AV ČR) či v transferu technologií.

Poslední otázka, která se úzce týká hodnocení infromatického výzkumu, je samotná „oborovost“ hodnocení. Dosavadní hodnocení a potažmo systém rozdělující finance na jednotlivé obory je mimo jiné bizarní v tom, že článek o slinivce břišní lze kategorizovat jako článek z informatiky a naopak článek o teorii automatů lze vykázat jako publikaci např. biologickou. O oboru výsledku rozhoduje pouze autor publikace při vyplňování kolonek do systému RIV. Tento nesmysl lze jednoduše odstranit, ale již hůře budeme hledat odpověď, kam konkrétně spadají jisté oblasti informatiky a zda hodnotit celé pracoviště jako infromatické, byť např. netriviální část výzkumného týmu se zabývá algebraickými teoriemi či matematickou logikou, či zda oborové hodnocení volit dle konkrétních publikačních odbytišť, nicméně opět s vědomím, že řada časopisů publikuje matematické i infromatické články a společným jmenovatelem je např. užité paradigma či oblast aplikace. Tedy i v případě komisionálního hodnocení může být různý pohled na výkon a kvalitu jednotlivých pracovišť daný už tím, že lze každé pracoviště (pracovníka, výsledek, výstup ...) hodnotit velmi často z několika (pod)oborových úhlů pohledu. Je však důležitým faktem, že správně realizované komisionální hodnocení je v tomto bodě značně flexibilnější než automatizované hodnocení scientometrické, zvláště v nevydařené podobě prezentované dosavadní metodikou RVVI.

[1] R. Bělohlávek, Hodnocení infromatického výzkumu, 31.5.2010

[2] Jan Flusser, Na panelové hodnocení ještě nejsme připraveni, 6.10.2012

[3] Jiří Zlatuška, K hodnotící proceduře výzkumných pracovišť v informatice, 8.10.2012

Ostrava, 11.10.2012

Doc. RNDr. Martin Štěpnička, Ph.D.